

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ

Ανθή Κυριακοπούλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι η περιγραφή ενός γαλλοελληνικού ηλεκτρονικού λεξικού του ποδοσφαίρου με στόχο την εφαρμογή του στην αυτόματη επεξεργασία κειμένων και κατ' επέκταση στην αυτόματη μετάφραση. Η γλώσσα-πηγή είναι η γαλλική, στην οποία υπάρχει συγκροτημένο corpus (~10 000 όρων). Οι γαλλικοί όροι έχουν ταξινομηθεί σύμφωνα με κριτήρια τυποποίησης στις ακόλουθες κατηγορίες: μονολεκτικές μονάδες, σύνθετες πολυλεκτικές μονάδες, παγιωμένες εκφράσεις, κατηγορηματικά ονόματα. Σε πρώτη φάση γίνεται προσπάθεια ανεύρεσης ελληνικού ισοδύναμου για καθεμία από τις καταχωρημένες γαλλικές λεκτικές μονάδες.

Αφού επιλυθούν τα μεταφραστικά προβλήματα και ολοκληρωθεί η μετάφραση όλων των λεκτικών μονάδων, αρχίζει η δεύτερη φάση της έρευνας, της οποίας ο στόχος είναι η ταξινόμηση των όρων με κριτήρια τυποποίησης στην ελληνική. Ο απώτερος στόχος της έρευνας είναι η αυτόματη αναγνώριση των λεκτικών μονάδων από τον Η/Υ και η αυτόματη πλέον μετάφρασή τους με χρήση πεπερασμένων αυτομάτων.

COMPARATIVE STUDY OF FOOTBALL VOCABULARY IN GREEK AND FRENCH AND METHODS OF REPRESENTATION

Anthie Kyriakopoulou

SUMMARY

This paper intends to describe a French-Greek electronic football dictionary; the object is to apply it in automatic text processing and by extension in automatic translation. The source language is French, in which there is a corpus of about 10 000 terms. The French terms have been classified according to standardization criteria in the following categories: simple words, compound polylexical units, frozen expressions, predicative nouns. In the first phase of the research an effort has been made to find a Greek equivalent for each one of the registered French lexical units.

After having solved the translation problems and completed the translation of all lexical units, we proceed to the second phase of the research, which aims at classifying the terms according to standardization criteria in Greek. The final object of the research is the automatic recognition of the lexical units by the computer and their automatic translation with finite-state automata.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα πλαίσια της παρούσας ανακοίνωσης περιγράφεται ένα εξειδικευμένο ηλεκτρονικό λεξικό που αναφέρεται στον τομέα του ποδοσφαίρου. Η επεξεργασία του υλικού αφορά ένα σύνολο μονολεκτικών μονάδων, σύνθετων πολυλεκτικών μονάδων, παγιωμένων εκφράσεων και κατηγορηματικών ονομάτων που αποτελούν μέρος του ειδικού λεξιλογίου του ποδοσφαίρου.

Το σημείο αφετηρίας μας ήταν μία βάση δεδομένων αθλητικής ορολογίας, η οποία καταρτίστηκε από τον Daniel Gouadec (LEXPLO version 3.0). Από τη βάση αυτή απομονώσαμε το μέρος που αναφέρεται στο ποδόσφαιρο και προβήκαμε σε επεξεργασία του υλικού, αρχικά στα γαλλικά, προκειμένου να το ταξινομήσουμε στις προαναφερθείσες κατηγορίες (μονολεκτικές μονάδες, σύνθετες πολυλεκτικές μονάδες, παγιωμένες εκφράσεις και κατηγορηματικά ονόματα). Στη συνέχεια προβήκαμε στη μετάφραση του υλικού και ο τελικός στόχος είναι η κατά τέτοιον τρόπο επεξεργασία του ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα συστήματα αυτόματης επεξεργασίας κειμένων.

Όσον αφορά τη μετάφραση του υλικού από τα γαλλικά στα ελληνικά, ανατρέξαμε σε διάφορες πηγές, για παράδειγμα σε μονόγλωσσα και δίγλωσσα λεξικά, γενικά και εξειδικευμένα, καθώς και σε γλωσσάρια σχετικά με το ποδόσφαιρο τα οποία διατίθενται στο Διαδίκτυο, σε εξειδικευμένα εγχειρίδια και εγκυκλοπαίδειες για το ποδόσφαιρο, σε εφημερίδες, στην παρακολούθηση τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών αναμεταδόσεων ποδοσφαιρικών αγώνων και σε ορισμένες περιπτώσεις σε επαφή με ειδικούς, ποδοσφαιριστές και προπονητές.

Στα πλαίσια της παρούσας ανακοίνωσης θα αναφερθούμε αρχικά στις πολύγλωσσες βάσεις δεδομένων και την προοπτική της χρήσης τους κατά την αυτόματη επεξεργασία, στη συνέχεια θα προβούμε σε ορισμό εννοιών (κατηγορηματικά ονόματα / υποστηρικτικά ρήματα, σύνθετα ονόματα κτλ.) και θα δικαιολογήσουμε την επιλογή μας να επεξεργαστούμε το εν λόγω υλικό με βάση την ταξινόμηση στις παραπάνω μονάδες. Τέλος, θα μιλήσουμε για τη φάση στην οποία βρίσκεται το τελικό προϊόν της έρευνάς μας, δηλαδή το λεξικό, τις πληροφορίες που έχουν εισαχθεί κτλ.

1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΠΟΛΥΓΛΩΣΣΕΣ ΒΑΣΕΙΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ο τελικός στόχος της παρούσας μελέτης είναι η δημιουργία μίας δίγλωσσης ορολογικής βάσης δεδομένων, την οποία θα μπορούν να συμβουλευούνται οι μεταφραστές και η οποία θα μπορεί να επαναχρησιμοποιηθεί σε συστήματα αυτόματης επεξεργασίας φυσικών γλωσσών. Για

να μπορέσει, ωστόσο, να επαναχρησιμοποιηθεί σε συστήματα αυτόματης επεξεργασίας φυσικών γλωσσών πρέπει τα δεδομένα να είναι τυποποιημένα.

Οι ορολογικές βάσεις δεδομένων κατασκευάζονται, στις περισσότερες περιπτώσεις, από ορολόγους ή μεταφραστές. Ο στόχος τους είναι να καταχωρήσουν κάποιους όρους και τις μεταφράσεις τους σε μία βάση δεδομένων, προκειμένου αργότερα να μπορούν οι ίδιοι ή οι συνάδελφοί τους να ανακτήσουν τις πληροφορίες αυτές και να διασφαλίσουν ομοιογένεια στη μετάφραση.

Για την αυτόματη επεξεργασία φυσικής γλώσσας χρειαζόμαστε, ανάλογα με τις εφαρμογές, τυποποιημένα λεξικά (γενικά και ορολογικά, μονόγλωσσα και δίγλωσσα), τα οποία ενημερώνονται με γλωσσολογικές πληροφορίες (μορφολογικές, συντακτικές, σημασιολογικές) και με γραμματικές (μονόγλωσσες και δίγλωσσες / πολύγλωσσες). Επιπλέον, τα λεξικά πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πληρέστερα και κωδικοποιημένα με συστηματικό τρόπο. Η ίδια διαδικασία που ακολουθείται για την αυτόματη επεξεργασία φυσικής γλώσσας στο γενικό λεξιλόγιο θα πρέπει να ακολουθηθεί και για επιμέρους εξειδικευμένους τομείς, όπως είναι και η περίπτωση μας.

Όπως αναφέρει η Τίτα Κυριακοπούλου (2000), όλες οι απόπειρες αυτόματης ανάκτησης των υπαρχουσών ορολογικών βάσεων δεδομένων απέτυχαν ή, σε περιπτώσεις επιμέρους ανάκτησης, απαιτούσαν σημαντικές χειροκίνητες διορθώσεις. Αυτό οφείλεται σε δύο σημαντικά προβλήματα:

1. Οι υπάρχουσες ορολογικές βάσεις δεδομένων είναι σε μικρό βαθμό τυποποιημένες (το οποίο εξηγείται από το γεγονός ότι γενικά σχεδιάζονται, στις περισσότερες περιπτώσεις, για χρήση από τον άνθρωπο και όχι από τον υπολογιστή).
2. Οι ορολογικές βάσεις δεδομένων είναι σε μικρό βαθμό ενημερωμένες ή στις περισσότερες περιπτώσεις δεν περιέχουν τις απαραίτητες γλωσσολογικές ή ορολογικές πληροφορίες. Για παράδειγμα, δεν υπάρχουν πληροφορίες για το συγκεκριμένο στο οποίο χρησιμοποιείται ο όρος, ούτως ώστε ο γλωσσολόγος να συμπληρώσει τις γλωσσολογικές πληροφορίες που είναι απαραίτητες για την αυτόματη επεξεργασία φυσικής γλώσσας.

2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΝΝΟΙΩΝ

Ένας από τους επιμέρους στόχους αυτής της μελέτης είναι να παρουσιάσει ιδιαίτερες γλωσσολογικές συμβάσεις για την κατάρτιση μίας ορολογικής βάσης δεδομένων, προκειμένου αυτή να μπορεί να επαναχρησιμοποιηθεί στην αυτόματη επεξεργασία φυσικής γλώσσας.

Σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια αυτή παίζουν οι όροι εισόδου. Λέγοντας «όρος εισόδου» εννοούμε όλους τους όρους των οποίων η μετάφραση απαιτεί έρευνα από το μεταφραστή και οι οποίοι επομένως θα αποτελέσουν το αντικείμενο ενός δελτίου ορολογίας. Ο όρος εισόδου μπορεί να πάρει διάφορες μορφές: μπορεί να πρόκειται για μία μονολεκτική μονάδα, μία σύνθετη πολυλεκτική μονάδα, μία παγιωμένη έκφραση. Μπορεί να παρουσιάζει ορθογραφικές παραλλαγές, συνώνυμα κτλ. Ο όρος εισόδου πρέπει να αντιστοιχεί πάντα σε μία και μόνο μία σημασία.

Αυτή η σύντομη παρουσίαση μπορεί να φαίνεται απλοϊκή, αλλά στην πραγματικότητα, κατά την πραγματοποίηση της βάσης, η εφαρμογή μπορεί να είναι πολύ πιο δύσκολη. Ας αναφέρουμε ως παράδειγμα την αλυσίδα χαρακτήρων *donner le coup de sifflet final d'un match*. Πρόκειται για έναν ή για περισσότερους όρους; Και πώς θα γίνει η καταχώρηση;

Πριν προχωρήσουμε στο λεπτομερέστερο ορισμό εννοιών θα πρέπει ακόμη να αναφέρουμε ότι οι συμβάσεις αναπαράστασης του όρου εισόδου αναφέρονται κατά πρώτο λόγο στο ότι ο όρος εισόδου πρέπει να είναι γραμμένος στο ληματικό τύπο. Ο ληματικός τύπος εξαρτάται από τη γλώσσα. Για παράδειγμα, στα γαλλικά ο ληματικός τύπος των ονομάτων είναι ο ενικός αριθμός, των επιθέτων ο ενικός αριθμός του αρσενικού γένους και των ρημάτων το απαρέμφατο, ενώ στα ελληνικά για τα ονόματα είναι ονομαστική πτώση, ενικός αριθμός, για τα επίθετα αρσενικό γένος, ενικός αριθμός, ονομαστική πτώση και για τα ρήματα το πρώτο πρόσωπο ενικού αριθμού στην οριστική ενεστώτα.

2.1 ΜΟΝΟΛΕΚΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

Οι μονολεκτικές μονάδες εξετάζονται σε αντιδιαστολή με τις σύνθετες πολυλεκτικές μονάδες. Ως απλές μονολεκτικές μονάδες νοούνται αυτές μεταξύ των στοιχείων των οποίων δεν εντοπίζεται διαχωρισμός με παύλα, απόστροφο ή κενό. Η αναγνώριση και καταχώρηση των απλών μονολεκτικών μονάδων (απλών ονομάτων, ρημάτων, επιθέτων, επιρρημάτων κτλ.) δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες.

2.2 ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ

Ας υπενθυμίσουμε ότι ο Zellig Sabbetai Harris εισήγαγε τα υποστηρικτικά ρήματα για να περιγράψει τις ουσιαστικοποιήσεις. Αυτή η έννοια εμφανίζεται για πρώτη φορά προς το τέλος της δεκαετίας του '70 στις εσωτερικές εκδόσεις του LADL (Laboratoire d'Automatique Documentaire et Linguistique) και ορίζεται επακριβώς από τον Maurice Gross (1981). Έτσι για μία πρόταση του τύπου:

(1) *Ο Πέτρος αναλύει το κείμενο*

η ανάλυση του Harris εισάγει μετασχηματισμούς ενός νέου τύπου:

(2) *Ο Πέτρος κάνει ανάλυση του κειμένου*

Αυτή η πρόταση με το *κάνω* ονομάζεται πρόταση με υποστηρικτικό ρήμα. Σύμφωνα με τον Harris το ονοματικό σύνολο:

Η ανάλυση του κειμένου (από τον Πέτρο)

κατασκευάζεται από τη ονοματική φράση (2) και όχι από τη ρηματική φράση (1).

Η αναγνώριση των υποστηρικτικών ρημάτων επιτρέπει:

- την κατανόηση πολλών παρατηρήσεων σχετικά με τη δομή των συμπληρωμάτων των ουσιαστικών και ιδιαίτερα όσον αφορά τις προθέσεις που συντάσσονται με τα συμπληρώματα των ονομάτων,
- την επίλυση προβλημάτων στην αυτόματη μετάφραση.

Για να διευκρινίσουμε αυτό το δεύτερο σημείο ας πάρουμε την πρόταση:

Ο Πέτρος κάνει περίπατο κάθε μέρα

**(Pierre fait promenade tous les jours)*

Αυτή η πρόταση δεν μπορεί να θεωρηθεί έκφραση γιατί διάφορα στοιχεία μπορούν να εισαχθούν ανάμεσα στο ρήμα *κάνω (faire)* και το όνομα *περίπατος (promenade)*:

Ο Πέτρος κάνει έναν περίπατο κάθε μέρα

(Pierre fait une promenade tous les jours)

Ο Πέτρος κάνει έναν ωραίο περίπατο κάθε μέρα

(Pierre fait une belle promenade tous les jours)

Ας υπενθυμίσουμε ότι οι παγιωμένες εκφράσεις δεν επιδέχονται κανένα στοιχείο¹:

Βρέχει καρεκλοπόδαρα

(Il pleut à torrents)

¹ Οι παγιωμένες εκφράσεις θα περιγραφούν αναλυτικότερα στο 2.3.

**Βρέχει πολύ καρεκλοπόδαρα*

**(Il pleut beaucoup à torrents)*

Το ρήμα *κάνω* μπορεί να έχει στην αγγλική αντιστοιχία με διάφορα ρήματα: *take, have, make*, κτλ. ανάλογα με τη φράση. Στο παράδειγμα *κάνω περίπατο (faire une promenade)*, το ρήμα *κάνω (faire)* μεταφράζεται με το ρήμα *take*:

Peter takes a walk every day

Προκειμένου ο υπολογιστής να δώσει τη σωστή μετάφραση πρέπει να κάνει την ανάλυση με βάση το κατηγορηματικό όνομα και να θεωρήσει ότι στην ελληνική το κατηγορηματικό της φράσης είναι το όνομα *περίπατος (promenade)* που συντάσσεται με το υποστηρικτικό ρήμα *κάνω (faire)* και ότι στην αγγλική το κατηγορηματικό είναι το όνομα *walk* που συντάσσεται με το ρήμα *take*. Με αυτόν τον τρόπο, το σύνθετο πρόβλημα της μετάφρασης μπορεί να περιοριστεί σε ένα απλό πρόβλημα λεξικής μετάθεσης:

περίπατος (κάνω) → walk (take)

Η έννοια του υποστηρικτικού ρήματος ερευνάται εδώ και μία δεκαετία περίπου για διάφορες γλώσσες. Οι ορολόγοι σπανίως επεξεργάζονται με συστηματικό τρόπο ένα τέτοιο θέμα, το οποίο εστιάζει στην έρευνα και ανάλυση των απλών φράσεων μιας γλώσσας. Όμως αυτή η βασική εργασία περιγραφής των απλούστερων φραστικών μονάδων είναι απαραίτητη για την αυτόματη επεξεργασία των φυσικών γλωσσών, εάν θέλουμε να αντιληφθούμε πιο σύνθετες φράσεις από συντακτική και κυρίως σημασιολογική άποψη.

2.3 ΠΑΓΙΩΜΕΝΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

Η πρώτη βασική προϋπόθεση για να μπορέσουμε να μιλήσουμε για παγιωμένες εκφράσεις είναι να υπάρχει μία ακολουθία λέξεων, οι οποίες έχουν αυτόνομη ύπαρξη. Όπως γνωρίζουμε, το νόημα μίας ακολουθίας λέξεων είναι το προϊόν των στοιχείων που τη συνθέτουν, δηλαδή του κατηγορηματικού και των συμπληρωμάτων της. Όμως σε όλες τις γλώσσες υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός τέτοιων ακολουθιών, των οποίων το νόημα δεν μπορεί να καταλάβει ένας αλλοδαπός, ακόμη και αν γνωρίζει τη συνήθη σημασία καθεμιάς από τις λέξεις που τη συνθέτουν. Το πρώτο λοιπόν βασικό χαρακτηριστικό των παγιωμένων εκφράσεων είναι η απουσία αυτονομίας των στοιχείων που τις συνθέτουν.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των παγιωμένων εκφράσεων είναι η απουσία των μετασχηματιστικών ιδιοτήτων που παρουσιάζουν οι ελεύθερες δομές. Οι παγιωμένες εκφράσεις,

δηλαδή, παρουσιάζουν συντακτική παγίωση, η οποία συνήθως συνοδεύεται και από σημασιολογική παγίωση. Όπως αναφέραμε και στο 2.2, δεν μπορεί να γίνει εισαγωγή νέου στοιχείου στις παγιωμένες εκφράσεις. Επίσης, στις παγιωμένες εκφράσεις παρατηρούμε ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί ο παραδειγματικός άξονας, δεν υπάρχει η δυνατότητα αντικατάστασης ενός στοιχείου με κάποιο συνώνυμό του.

Τέλος, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η παγίωση είναι ένα φαινόμενο που παρουσιάζει διαβαθμίσεις. Οι εκφράσεις που είναι πλήρως παγιωμένες είναι και οι λιγότερες σε αριθμό. Η επεξεργασία τους είναι σχετικά εύκολη, τουλάχιστον ευκολότερη από την επεξεργασία των περιπτώσεων που δεν παρουσιάζουν πλήρη αλλά μερική παγίωση. Ως παράδειγμα παγιωμένης έκφρασης της ποδοσφαιρικής ορολογίας αναφέρουμε την έκφραση *faire le coup du chapeau*.

2.4 ΣΥΝΘΕΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ

Δεν προκαλεί έκπληξη η διαπίστωση ότι η ορολογία είναι ένας από τους τομείς που έχουν συμβάλει σημαντικά στη μελέτη των «σύνθετων ονομάτων». Εάν μελετήσουμε το ειδικό λεξιλόγιο διάφορων τομέων, θα διαπιστώσουμε ότι τα ουσιαστικά αποτελούν το βασικό μέρος αυτού του λεξιλογίου και ότι τα «σύνθετα ονόματα» αποτελούν, με τη σειρά τους, σημαντικό μέρος των ουσιαστικών. Ωστόσο, μέχρι στιγμής οι εργασίες στο χώρο της ορολογίας δεν έχουν προσφέρει κάτι καινούριο σχετικά με το φαινόμενο των «σύνθετων ονομάτων».

Ας εξετάσουμε όμως αναλυτικότερα τα «σύνθετα ονόματα». Για τον ορισμό των «σύνθετων ονομάτων» βασιστήκαμε στον ορισμό του G. Gross, που πρότεινε το 1990 μία σειρά συντακτικών κριτηρίων που επιτρέπουν να διακρίνουμε τα «σύνθετα ονόματα» από τα ελεύθερα ονοματικά σύνολα της ίδιας δομής. Υπενθυμίζουμε τη γενική αρχή της διάκρισης: *«Μία ακολουθία απλών λέξεων είναι παγιωμένη (ή σύνθετη) εάν μία τουλάχιστον από τις συντακτικές, επιμεριστικές ή σημασιολογικές της ιδιότητες δεν μπορεί να συναχθεί από τις ιδιότητες των στοιχείων που τη συνθέτουν»*.

Σε αντίθεση με τα ελεύθερα ονοματικά σύνολα, τα λεκτικά στοιχεία των «σύνθετων ονομάτων» δεν μπορούν να λειτουργήσουν αυτόνομα, όποιος και αν είναι ο βαθμός παγίωσης των «σύνθετων ονομάτων». Το «σύνθετο όνομα» είναι μία ακολουθία που αναφέρεται σε ένα αντικείμενο ή σε μία αφηρημένη έννοια, την οποία δεν δημιουργεί ο ομιλητής, αλλά η οποία προϋπάρχει στο λεξιλόγιό του, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τα απλά ονόματα.

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν μπορούμε να επεξεργαστούμε τα «σύνθετα ονόματα» με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο επεξεργαζόμαστε τα απλά ονόματα, εφόσον έχουν τις ίδιες συντακτικές ιδιότητες με αυτά. Αυτό δεν είναι πάντοτε αυτόνοτο, καθώς τα «σύνθετα ονόματα» έχουν διαφορετική φύση από τα απλά ονόματα. Εφόσον το «σύνθετο όνομα» αποτελείται από δύο λέξεις, θα πρέπει να ενημερώσουμε το σύστημα ότι κατά το σχηματισμό, για παράδειγμα, του πληθυντικού θα πρέπει να βάλει και τις δύο λέξεις στον πληθυντικό, καθώς επίσης και ότι παρά το γεγονός ότι υπάρχει κενό ή παύλα ανάμεσα στις δύο λέξεις, οι δύο αυτές λέξεις στην πραγματικότητα αποτελούν μία λειτουργική ενότητα. Γι' αυτούς ακριβώς τους λόγους δεν μπορούμε να επεξεργαστούμε τα «σύνθετα ονόματα» όπως και τα απλά ονόματα: αφενός επειδή αποτελούν πολυλεκτικές μονάδες και αφετέρου επειδή περιλαμβάνουν διαχωριστικά στοιχεία, π.χ. το κενό, που δημιουργούν προβλήματα στην αυτόματη επεξεργασία.

3. ΛΕΞΙΚΟ ΤΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ

Όπως ήδη αναφέραμε το corpus μας ήταν μία βάση δεδομένων αθλητικής ορολογίας στη γαλλική γλώσσα, την οποία ταξινομήσαμε στις παραπάνω κατηγορίες με βάση τα κριτήρια που παραθέσαμε. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τηρήσαμε την αλφαβητική σειρά στο εσωτερικό της κάθε επιμέρους κατηγορίας. Στη συνέχεια, προχωρήσαμε στη μετάφραση των ήδη επεξεργασμένων καταχωρήσεων, ανατρέχοντας στις πηγές που αναφέρονται στην εισαγωγή. Αρχικά επιχειρήσαμε να διατηρήσουμε και στη μετάφραση την κατηγορία της γλώσσας-πηγής (π.χ. να μεταφράσουμε μία γαλλική παγιωμένη έκφραση με μία ελληνική παγιωμένη έκφραση). Αυτό όμως δεν στάθηκε πάντοτε δυνατό, γιατί όπως γνωρίζουμε άλλη γλώσσα σημαίνει και άλλη αντίληψη του κόσμου και αυτό είναι εμφανές ακόμη και στο λεξιλόγιο των εξειδικευμένων τομέων. Εξάλλου, το νόημα μίας παγιωμένης έκφρασης π.χ. δεν είναι πάντοτε ξεκάθαρο, όταν πρόκειται για μία γλώσσα η οποία δεν είναι η μητρική μας. Στην περίπτωση αυτή προβήκαμε στη μετάφραση, ακόμα και αν έπρεπε να «προδώσουμε» την κατηγορία της γλώσσας-πηγής και να μεταφράσουμε π.χ. μία παγιωμένη έκφραση με μία ελεύθερη έκφραση, καθώς αυτό υπαγορεύει η θεωρία της μετάφρασης.

Τα δεδομένα μπορούν να δομηθούν με βάση δύο άξονες: τον άξονα του *λεξικού-γραμματικής* έτσι όπως έχει οριστεί από τον Maurice Gross και αυτόν των *τάξεων αντικειμένων* όπως έχουν οριστεί από τον Gaston Gross. Στην παρούσα μελέτη δεν θα επεξεργαστούμε το υλικό μας με βάση τη θεωρία των τάξεων αντικειμένων – παρόλο που συχνά θα πρέπει να γίνει

συνδυασμός των δύο αξόνων για την επίτευξη ικανοποιητικού αποτελέσματος – κάτι τέτοιο όμως μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μελλοντικής εργασίας. Το λεξικό-γραμματική είναι ένα μορφοσυντακτικό λεξικό, το οποίο διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό τη μετάφραση. Παραθέτουμε ενδεικτικά κάποια παραδείγματα των δομών που συναντάμε σε ένα λεξικό-γραμματική του ποδοσφαίρου:

- N0 V Pierre dribble
- N0 V N Pierre joue stoppeur
- N0 V N1 EquipeX prend l'avantage
- N0 V Prép N1 EquipeX perd contre équipeY

κτλ.

Το λεξιλόγιο του ποδοσφαίρου και η οργάνωσή του σε λεξικό-γραμματική του ποδοσφαίρου ενεργοποιεί γνώσεις που αναφέρονται στο ειδικό λεξιλόγιο του τομέα του ποδοσφαίρου, αλλά και γνώσεις μη ειδικού λεξιλογίου. Οι μη ειδικές γνώσεις για παράδειγμα μπορεί να αναφέρονται σε διάφορες πλευρές εξάσκησης του αθλήματος του ποδοσφαίρου:

- στο παιχνίδι με τη μπάλα: *lancer la balle à un coéquipier, rater la balle, être le buteur*
- δραστηριότητα που αναφέρεται στον αγώνα: *obtenir une victoire de prestige, arracher un match nul, équipe1 gagner contre équipe2*

κτλ.

Όσον αφορά το ειδικό λεξιλόγιο αυτό περιλαμβάνει όρους που αναφέρονται στους κανόνες του παιχνιδιού, στις ποδοσφαιρικές τεχνικές, στις ποινές κτλ. Παρακάτω δίνονται μερικά ενδεικτικά παραδείγματα:

un coup franc, un corner, un pénalty, une expulsion, donner un carton (rouge + jaune) à un joueur, laisser (jouer) l'avantage, donner le coup d'envoi (du match), tête plongeante

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Πιστεύουμε ότι με την παρούσα μελέτη καταδείξαμε τις μεταφραστικές δυσκολίες που θέτει το ειδικό λεξιλόγιο του ποδοσφαίρου και οι επιμέρους κατηγορίες του έτσι όπως τις ταξινομήσαμε (π.χ. οι παγιωμένες εκφράσεις). Πιστεύουμε, επίσης, ότι με τη βοήθεια του λεξικού-γραμματική καταρτίσαμε μία τυποποιημένη δίγλωσση εξειδικευμένη ορολογική βάση δεδομένων, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο από τον άνθρωπο (το μεταφραστή) όσο και από τον υπολογιστή κατά την αυτόματη επεξεργασία φυσικής γλώσσας.

Απομένει να ολοκληρωθεί η μελέτη με τη χρήση πεπερασμένων αυτομάτων και διαβιβαστών για όλα τα δεδομένα του συγκριτικού λεξικού-γραμματική, η οποία εξάλλου θα μας βοηθήσει αντιληφθούμε σε μεγαλύτερο βαθμό την πολυπλοκότητα που παρουσιάζει η περιγραφή των αντιστοιχιών και των διαφόρων επιπέδων ισοδυναμίας (συντακτικό, λεξιλογικό και σημασιολογικό) ανάμεσα στη γαλλική και την ελληνική γλώσσα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διερεύνηση της πιθανότητας επεξεργασίας μίας αντίστροφης δίγλωσσης βάσης δεδομένων (με γλώσσα-πηγή την ελληνική και γλώσσα-στόχο τη γαλλική) του ειδικού λεξιλογίου του ποδοσφαίρου με βάση την υπάρχουσα βάση δεδομένων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 2000, *Logiciel LEXPRO*, La Maison du Dictionnaire, Paris
- De Gioia M. (2000), "Sur un lexique-grammaire comparé d'adverbes figés", *Linguisticae Investigationes*, XXIII:2, pp. 327-346, Amsterdam, John Benjamins
- Gouadec D. (1997) "Dictionnaires Terminologiques – L'impact des nouvelles technologies", *Meta*, XLII,1
- Gouadec D. (1997), "Tableau des compétences et activités", *En bons termes 97*, Paris, La Maison du Dictionnaire
- Gross G. (1996), *Les expressions figées en français*, Paris, Orphys
- Gross M. (1981), *Méthodes en syntaxe*, Paris, Hermann
- Harris S. Z. (1976), *Notes du cours de syntaxe*, Paris, Editions du Seuil
- Kyriacopoulou T., (1990), *Les dictionnaires électroniques, La flexion verbale en grec moderne*, Thèse de doctorat, Université Paris VIII
- Kyriacopoulou T., (2000) "Les bases terminologiques multilingues", *Actes du Colloque international «Traduction humaine, Traduction automatique, Interprétation»*, 28-30 septembre 2000, Tunis
- Sabatier P. (1997), "Un lexique-grammaire du football", *Linguisticae Investigationes*, XXI:1, pp. 163-197, Amsterdam, John Benjamins
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. (1986), *Η Νεολογία στην Κοινή Νεοελληνική*, Θεσσαλονίκη
- Ανδρουλάκης Γ. (1997), «Αθλητική ορολογία και ελληνική γλώσσα: δανεισμός, συγκρίσεις με άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, προβλήματα, προτάσεις», *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία Ανακοινώσεις 1^{ου} συνεδρίου*, Αθήνα, 337-347

- Σκλαβούνου Ε. (1997), «Η γραμματική ενός ειδικού λεξιλογίου, εφαρμογή στο ειδικό λεξιλόγιο του τένις», *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία Ανακοινώσεις 1^{ου} συνεδρίου*, Αθήνα, 315-324

Κυριακοπούλου Ανθή - Ερευνήτρια

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Τομέας Μετάφρασης

Καποδιστρίου 3, 566 26, Συκιές, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 6977 810471, 2310 200045

E-mail: anthiek@yahoo.fr